

Apocalipsa acum

Preliminarii

Nimic nu începe cu începutul și nimic nu se termină cu sfârșitul. Totul necesită o prefață, un post-scriptum, o consemnare a evenimentelor simultane, spune vocea naratoarei în deschiderea Miresei hoțomane, probabil cel mai trepidant roman al lui Atwood. Și atunci, dacă este să-i dăm crezare, când a început, de fapt, Oryx și Crake? Margaret Atwood personal afirmă că în martie 2001, pe când se afla în Queensland, Australia, într-o scurtă vacanță după promovarea Asasinului orb pe continentul populat al emisferei sudice. Scriitoarea admite că nu intenționa să se apuce de un alt roman atât de devreme după terminarea celui de dinainte, dar simpla vedere, într-o zi, a păsării răspunzătoare pentru cognomenul lui Glenn în roman, și anume the red-necked crake, i-a declanșat, într-o fracțiune de secundă, viziunea întregii intrigi a romanului la care a început să lucreze chiar din seara aceea. Ulterior, a continuat să scrie la el pe vapor, de-a lungul unei expediții în regiunea Polului Nord (unde a avut parte de liniștea necesară scrisului, dar la fel de bine a putut să observe că topirea ghețarilor nu este o invenție, așa cum pretind unii), și tot la acest roman medita în timp ce aștepta, într-o zi de septembrie, avionul spre New York în momentul în care a fost anunțată că toate

zborurile au fost anulate. Coșmarul din 11 septembrie a afectat-o îndeajuns de mult încât să se oprească din scris pentru câteva săptămâni. Așa cum ea însăși preciza, „este extrem de tulburător ca în timp ce scrii despre o catastrofă ficțională să se producă una reală”.

Bineînțeles, precizează scriitoarea, nimic nu-ți apare din senin. „Scenariile de tipul *ce s-ar întâmpla dacă* m-au preocupat toată viața”, iar faptul de a fi trăit mereu printre oameni de știință (tatăl ei era entomolog, fratele ei, Harold, este doctor neurofiziolog, iar unul dintre fiii acestuia este fizician) a ajutat-o să fie mereu în pas cu ultimele tendințe, descoperiri, succese dar și excese ale științei, excese care fie deja se văd sau s-ar putea foarte curând vedea când vine vorba de ingineria genetică, nanotehnologie, cibernetică și criogenie, toate, într-un fel sau altul, fiind utilizate în *Oryx și Crake* în scopuri nu tocmai ortodoxe.

Punctul de plecare al romanului este tocmai unul dintre aceste scenarii virtuale, și anume ce s-ar întâmpla dacă „am continua să mergem pe drumul pe care am pornit. Cât de alunecoasă este panta, de unde ne va veni salvarea, cine va avea voința să ne oprească? *Furtunile perfecte*”, continuă scriitoarea, „apar când o serie de forțe divergente ajung să se intersecteze. La fel se întâmplă și în cazul furtunilor din istoria omenirii. Așa cum spunea romancierul Alistair MacLeod, scriitorii scriu despre lucrurile care-i îngrijorează, și lumea din *Oryx și Crake* este ceea ce mă îngrijorează pe mine acum. Nu e vorba

propriu-zis de lucrurile pe care le inventăm — toate invențiile umane sunt până la urmă niște unelte — ci de ce s-ar putea face cu aceste invenții; pentru că indiferent cât de avansată ar fi tehnica, *Homo sapiens sapiens* rămâne la bază ceea ce a fost de-a lungul a zeci de mii de ani — vorbim de aceleași emoții, de aceleași preocupări”, se confesează prozatoarea în *Writing Oryx and Crake din Writing with Intent: Essays, Reviews, Personal Prose 1983-2005*, Carroll and Graff, New York, 2005.

Lumile din *Oryx și Crake*

Spre deosebire de intrigile multistratificate și complementare din *Asasinul orb*, unde fiecare cod narativ se află permanent într-o „ierarhie fluctuantă”, pentru a-l cita pe Roland Barthes, *Oryx și Crake* are o structură narativă relativ simplă, dată de o continuă pendulare între trecut și prezent (nu foarte diferit de structura *Povestirii Cameristei*, cu care romanul are mai multe lucruri în comun) și între două lumi, una pre- și alta post-apocaliptică, dar ambele la fel de înfricoșătoare, deși fiecare în felul ei. Legătura dintre ele este dată de Snowman, alias Jimmy, aparent singurul supraviețuitor al unui cataclism planetar deocamdată învăluit în mister.

Condusă de corporații multinaționale care acționează în numele *progresului* și al *inevitabilului*, lumea pre-apocaliptică din *Oryx și Crake* are stigma literei D de la

Decadență puternic impregnată pe ea. Tributară în parte lui Evgheni Zamiatin și romanului său *Noi*, distorsionată dar în același timp deranjant de familiară când facem comparație cu realitatea zilelor noastre, civilizația din *Oryx și Crake* este o civilizație a preaplinului și mereu insuficientului, o cultură voaioristă pentru care violența și pornografia (violența pornografică sau pornografia violentă) s-au banalizat și singurul stimul la care mai răspunde individul e promisiunea (falsă) a tinereții fără de bătrânețe și a vieții fără de moarte. În interiorul Complexelor — orașe autonome, adevărate fortărețe ultratehnologizate sau, dacă este să ne luăm după Sharon, mama lui Jimmy, veritabile închisori de lux, din cauza monitorizării stricte a celor ce le populează — aproape totul s-a transformat într-o iluzie. Artificialul, reproducerea, înlocuitorul s-au substituit semnificativului, făcându-l pe acesta din urmă redundant. Vorbim, cu alte cuvinte, de o lume baudrillardiană a simulacrului, un simulacru care practic a devenit lucrul în sine ca urmare a dispariției originalului. Și dacă tot am amintit de dispariție, este o lume din care viața s-a retras din ce în ce mai mult (lista lui Crake de animale dispărute este pe an ce trece tot mai mare), asemenea triburilor de indieni din fața omului alb, o lume în care, așa cum a zis cineva, nu numai Crakerii ci absolut toți oamenii au devenit „mașinării din carne”, pierzându-și umanitatea și transformându-se în niște cyborgi.

Dacă monitorizarea atentă a individului este unul din elementele cheie pentru funcționarea în condiții

optime a societății semiconcentraționare din interiorul Complexelor, lumea post-apocaliptică din *Oryx și Crake* este, dimpotrivă, „un vast experiment scăpat de sub control” în care *noua ordine mondială* a fost substituită de un nou dictator, haosul. În mod diferit de alte romane distopice, lumea post-apocaliptică din romanul lui Atwood nu este victima unei catastrofe ecologice, atâta vreme cât singura vizată de diabolicul proiect al lui Crake a fost rasa umană și nu habitatul ei, care, oricum, în cea mai mare parte a fost deja distrus tocmai din cauza nesăbuiței acesteia. Tocmai de aceea, la câteva luni de la producerea genocidului global la care Snowman a asistat neputincios (nu că atunci când încă ar mai fi putut face ceva el ar fi acționat), lumea a început deja să-și refacă frumusețea pierdută printre tonele de reziduuri și deșeuri: *La orizont, înspre est, persistă o ceață gri, luminată acum de o incandescență trandafirie, nefirească. Ciudat cum culoarea încă mai poate părea tandră. Snowman o privește extaziat. Nu există alt cuvânt care să descrie senzația. Extaz. Inima este prinsă și dusă departe, ca și cum ar fi luată în gheare de o pasăre de pradă. După tot ce s-a întâmplat, cum mai poate fi lumea atât de frumoasă? Pentru că într-adevăr este.*

Snowman

Din postura lui Snowman — poreclă pe care și-a ales-o sugestiv, numele potrivindu-i-se ca o mânășă

atât în varianta prescurtată (asemenea unui om de zăpadă, Snowman este sortit să se topească în cele din urmă sub razele nimicitoare ale unui soare mult prea puternic pentru el), cât și în varianta neprescurtată, *The Abominable Snowman* sau, altfel spus, Yeti, misteriosul Om al Zăpezilor (mai degrabă un zvon decât o realitate, existența lui Jimmy în lumea de coșmar a prezentului fiind la fel de neverosimilă ca cea a lui Bigfoot odioasă) — Jimmy ne va prezenta printr-un monolog interior, la persoana a treia, retrospectiva vieții sale scurte (personajul are în jur de treizeci și cinci de ani în prezentul narativ) și în cea mai mare parte nefericite, dar atât de bogată în evenimente, parte din acestea fiind responsabile și pentru situația în care se găsește în debutul romanului.

Bântuit de trecut și forțat să asiste zilnic la un prezent care nu-l mai include, Snowman se găsește în paradoxala postură (liminală, ar spune unii) de a fi simultan prizonierul a două lumi diametral opuse, neputându-se identifica nici cu una, nici cu cealaltă. Ostracizat în lumea de odinioară de o societate care nu mai punea preț pe literatură și artă (la un moment dat slujba lui Jimmy, similară cu cea a lui Offred din *Povestirea Cameristei*, este să transpună cărți pe suport electronic, cele vechi urmând să fie distruse, iar ulterior îl vedem scriind sloganuri la diverse produse, pasiunea sa fiind cuvintele și textele rare) și privit acum de Crakeri drept o curiozitate a naturii, o monstruozitate

bizară acoperită cu pene și care, deși inofensivă, trebuie privită totuși cu circumspecție, Snowman este (considerat de criticul italian Eleonora Rao) un exilat, un paria, un *outsider* perpetuu. El însuși se compară cu un naufragiat pe o insulă, trimiterile la *Robinson Crusoe* apărând în mai multe situații și nu întâmplător (cartea lui Defoe e de regulă considerată primul roman din literatura engleză, iar povestirea lui Snowman ar putea fi foarte bine ultima din literatura universală). Un Moise neconvingător, un profet implauzibil, un scriitor fără de public, Jimmy este condamnat să-și perpetueze minciunile și mistificările și în postura lui Snowman, cel care a inventat o întreagă mitologie numai de dragul Crakerilor, această colonie de umanoizi inocenți, infantili, dar purtând, ironic, numele unor figuri importante ale istoriei (Abraham Lincoln, Madame Curie, Napoleon, Împărăteasa Iozefina) și care îi ascultă, ca vrăjiti, parabolele creaționiste în care Oryx și Crake și-au împărțit în mod egal rolurile și responsabilitățile.

Crake

În adolescență și tinerețe, prietenul cel mai bun al lui Jimmy a fost Crake, alias Glenn. Ar fi rămas poate și la maturitate și, de ce nu, poate chiar la bătrânețe dacă n-ar fi ales să treacă umanitatea prin chinurile virusului hemoragic creat în laborator, după care să-și semneze el însuși condamnarea la moarte printr-o sinucidere

asistată, o farsă de genul celor prezentate pe site-ul *noptitza-buna.com*. Deși reprezintă mai degrabă o tipologie, un stereotip, Crake, consideră Atwood, ar avea destui simpatizanți în lumea reală. Comparat cel mai adesea cu doctorul Frankenstein din celebrul roman al lui Mary Shelley, scriitoare care, de altfel, nu mai târziu de 1826 dădea deja publicului britanic prima distopie din literatura anglo-saxonă, *The Last Man* (titlu, interesant de remarcat, sub care a și fost tradus romanul lui Atwood în franceză), Crake întruchipează într-adevăr eroul negativ din *Oryx și Crake*, dar asta nu înseamnă că personajul nu convinge. Faustic, demonic (asemenea doctorului Moreau din romanul lui H.G. Wells), byronian și, dacă nu de-a dreptul psihopat, așa cum poate au exagerat unii critici, atunci sigur afectat — reiese și din carte — de sindromul Asperger, Crake are un hybris pe măsura năzuințelor sale. Spre deosebire de scenariul clasic, căderea lui atrage după sine prăbușirea întregii umanități, pentru că *Oryx și Crake* e o tragedie de dimensiuni planetare în care mila și teroarea aristotelice, în caz că totuși le mai resimțim (spun asta atâta vreme cât societatea decadentă pre-apocaliptică este prezentată în așa fel încât *soluția finală* gândită de Crake vine aproape ca o consecință firească a direcției spre care se îndreptau lucrurile), le resimțim doar pentru acest Snowman, condamnat (ironic, de altfel, pentru că el e poate singurul care nu și-o dorea) la nemurire și la o imensă singurătate, atâta timp cât, imunizat fără știința

lui în fața virusului pandemic inventat de prietenul său cel mai bun și diseminat, din nou, fără știința ei, chiar de către Oryx, este forțat acum să trăiască în fiecare zi coșmarul pe care odată Crake îl visa în fiecare noapte.

Oryx

Oryx rămâne un personaj echivoc până la capăt. Ambiguitatea, misterul, lipsa de claritate o prind de minune în postura de stafie care, uneori, îl vizitează pe Snowman, sau poate că, de fapt, totul se petrece numai în imaginația lui delirantă. Destinul lui Oryx ne este prezentat mai degrabă sub forma unui *slide show* incomplet; nu degeaba intrarea ei în roman se produce sub forma unui stop-cadru luat de pe un site pornografic și ulterior scos la imprimantă, pe care Snowman îl va păstra cu sfințenie pentru toată viața. Obligată să se prostitueze încă din copilărie — dură și presărată de indivizi dubioși în situații dubioase — Oryx se naște și trăiește până la douăzeci de ani într-o țară asiatică pe care Jimmy, în pofida strădaniilor sale, nu reușește s-o identifice, cum nu va ști niciodată nici cât anume din povestirea ei e adevăr și cât e ficțiune. Împinsă mereu de la spate să-și spună povestea, nu putem fi siguri că pe alocuri invenția nu și-a făcut loc în cadrul narațiunii. Ceea ce știm însă cu siguranță este că Jimmy a iubit-o nespus și poate singurul motiv pentru care el scrie acum, în afară de cel de a nu-și pierde propriu-zis

mințile, este s-o readucă la viață pe pagina scrisă, la fel cum odinioară Dante scria *Divina Comedia* pentru ca Beatrice să poată reînvia măcar pe foaia de hârtie.

Crakerii

„N-am inventat nimic din ce nu s-a inventat deja sau este pe punctul să se inventeze. Tot ce-am făcut a fost doar să extrapolez”, persistă, în modestia ei, autoarea într-un interviu cu profesorul britanic Martin Halliwell. Și dacă într-adevăr pastila BlyssPluss ne amintește de *soma* lui Huxley, dacă Crake este un nou vizionar ratat à la Frankenstein iar Snowman, în postura de *last man*, își are propriii săi înaintași mai mult sau mai puțin similari — vezi personajele din *The Purple Cloud* (M.P. Shiel, 1901) *The Day of the Triffids* (John Wyndham, 1951), *I Am Legend* (Richard Matheson, 1954) — Atwood se dovedește absolut originală în crearea Crakerilor, un prilej numai bun pentru a-și da frâu liber imaginației dar și umorului negru ce adesea o caracterizează, ironiei nemiloase și satirei mușcătoare.

Concepuți în laborator prin alterarea embrionului uman, un fel de *tuning* sau *tweaking* genetic adus lui *Homo sapiens sapiens*, Crakerii au epiderma alcătuită dintr-un „aliaj” rezistent la radiațiile solare, astfel încât rarefierea stratului de ozon să nu-i afecteze. Deși se prezintă în varii culori, de la albul cel mai deschis până la negrul cel mai închis, ochii Crakerilor, de un verde

fosforescent absolut nepământesc, nu mai pot percepe culorile pielii. Motivul a ținut de dorința lui Crake de a preîntâmpina apariția oricăror germeni rasiali, astfel ca istoria sclaviei să nu se mai repete vreodată. Eminamente ierbivori, din aceeași dorință a lui Crake de a preveni declanșarea spiritului competițional, a nevoii de vânătoare și de agricultură, care au dus la dezvoltarea simțului proprietății și, de aici, la războaie și crimă, la supremația bărbatului în fața femeii, Crakerii își consumă propriile fecale (o caracteristică pe care Jimmy o găsisese profund revoltătoare, dar inspirată din digestia leporidelor și susținută de existența, în trecut, a apendicelui vermiform), iar noaptea corpurile lor degajă un miros de citrice, pentru a îndepărta țânțarii și alte asemenea insecte supărătoare, parcă pe zi ce trece în număr din ce în ce mai mare.

Lipsiți de pilozitate, dar mai ales de conștiință de sine, umblând goi ca Adam și Eva înainte de a gusta din Pomul cunoașterii (în lumea pre-apocaliptică descrisă de Atwood Pomul cunoașterii a fost el însuși modificat genetic și multiplicat), statura lor variază, dar toți sunt înzestrați cu niște trupuri perfecte (din nou ironic, atâta vreme cât Crakerii nu au noțiunea de frumos sau atrăgător), pe care Snowman, atras în viața de odinioară de imperfecțiune, de cicatrice și rană, le găsește de-a dreptul anoste în impecabilitatea lor.

Când se lovesc sau sângerează, Crakerii încep să toarcă asemenea pisicilor (se constatare ca torsul pisicii